

До разової спеціалізованої вченої ради у
Національній академії внутрішніх справ

В І Д Г У К

офіційного опонента – кандидата юридичних наук, доцента

Коваленка Артема Володимировича

на дисертацію Танчик Каміли Анатоліївни

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ МЕДІА У РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за
спеціальністю 081 Право

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Стаття 34 Конституції України гарантує кожному право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Водночас у зв'язку з суцільними комп'ютеризацією та інформатизацією абсолютно усіх сфер суспільного життя, кількість доступних форм та засобів реалізації цього права значно збільшилася. Це зумовило, зокрема, необхідність оновлення профільного законодавства, у межах якого традиційне поняття «засоби масової інформації» було трансформовано у ширшу за змістом категорію «медіа», котра охоплює не лише класичні інформаційні канали, а й цифрові платформи, соціальні мережі та інші сучасні комунікаційні інструменти.

В таких умовах об'єктами суспільного інтересу – а відтак і підвищеної уваги медіа – дедалі частіше виступають кримінально протиправні діяння. Тому органи досудового розслідування потребують процесуальних алгоритмів й тактичних інструментів виявлення, дослідження й використання у доказуванні відомостей про ознаки кримінальних правопорушень, які акумулюють нові форми медіа. Не можна також ігнорувати вплив медіа на формування суспільної думки, рівень довіри до правоохоронних органів і суду, а також на сприйняття населенням держави окремих кримінально караних діянь. Відтак, уповноважені суб'єкти зобов'язані цілеспрямовано й ефективно

використовувати всі можливості комунікації з громадськістю, зокрема й з метою запобігання кримінальним правопорушенням.

З огляду на це, проведене здобувачкою дослідження можливостей використання медіа в розслідуванні й профілактиці кримінальних правопорушень є надзвичайно своєчасним і затребуваним.

На актуальність дисертаційної роботи також вказує її **зв'язок з науковими програмами, планами й темами**. Дослідження було проведене відповідно до Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020), Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021), Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 р. № 273/2023), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок МВС України на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 р. № 454), 2025–2029 роки (наказ МВС України від 21 травня 2024 р. № 326), а також Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21 листопада 2020 р., протокол № 23) та 2025–2029 роки (рішення Вченої ради від 30 грудня 2024 р., протокол № 25).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ 31 жовтня 2023 року (протокол № 22) та включено до Переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (№ 1198, 2023 р.).

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується використанням широкого спектру загальнонаукових та спеціальних методів наукового пошуку, які були обрані авторкою відповідно до об'єкта й предмета, мети та завдань дослідження.

Методологічну основу роботи склали: історико-правовий метод, як основа ретроспективного аналізу доктринальної і нормативної основ

дослідження; структурно-функціональний – як передумова удосконалення понятійно-категорійного апарату роботи та формулювання конкретних тактико-організаційних рекомендацій; порівняльно-правовий – для опрацювання профільних норм законодавства та найкращих правоохоронних практик інших країн; формально-логічний (догматичний) – задля конкретизації критеріїв допустимості використання повідомлень медіа в доказуванні; моделювання – з метою побудови моделей використання можливостей медіа в кримінальному судочинстві; статистичний й соціологічний – під час опрацювання емпіричної бази роботи.

Авторкою опрацьовано 295 доктринальних й нормативних джерел, серед яких істотну частку складають закордонні. У роботі дисертантка також спирається на належне емпіричне підґрунтя, – результати вивчення матеріалів 58 кримінальних проваджень, до роботи за якими на стадії досудового розслідування залучалися медіа; зведені дані анкетування 155 слідчих, 65 прокурорів в містах Дніпро, Київ, Одеса й Львів; 110 представників різних засобів поширення масової інформації; аналітичні звіти та узагальнення Національної поліції, Офісу Генерального прокурора; матеріали преси, радіо, телебачення, журналістських розслідувань, інтернет-сайтів, веб-порталів, соціальних мереж, блогів, месенджерів, відеохостингів, стримінгових сервісів тощо, а також результати багаторічного вивчення криміналістичної практики.

Наукова новизна отриманих результатів виявляється у тому, що рецензована робота є одним із перших комплексним монографічним дослідженням, у якому запропоновано методологічні основи використання можливостей медіа у розслідуванні кримінальних правопорушень з урахуванням сучасного стану законодавства, практики діяльності органів кримінальної юстиції й зарубіжного досвіду.

У дисертації *вперше* визначено та науково обґрунтовано систему завдань тактико-криміналістичного використання можливостей медіа під час розслідування кримінальних правопорушень, розроблено тактичні прийоми подолання протидії під час розслідування кримінальних правопорушень із

використанням можливостей медіа, запропоновано напрями використання можливостей медіа для виявлення кримінальних правопорушень. Авторкою було *удосконалено* рекомендації щодо використання можливостей медіа як однієї зі складових профілактичної діяльності слідчого, наукові основи використання можливостей медіа під час розслідування кримінальних правопорушень, тактичні критерії допустимості використання повідомлень медіа під час розслідування кримінальних правопорушень, криміналістичні рекомендації щодо використання слідчим інформації, отриманої в ході медіарозслідувань. Окрім того, в роботі *набули подальшого розвитку* положення щодо генези наукових уявлень про засоби поширення масової інформації, шляхи імплементації в національну правоохоронну практику зарубіжного досвіду використання можливостей медіа при розслідуванні кримінальних правопорушень; сучасні підходи до нормативно-правового регулювання діяльності медіа під час розслідування кримінальних правопорушень.

Поряд із загальною характеристикою отриманих здобувачкою нових наукових результатів, укажемо також на сформульовані в дисертації положення й пропозиції, які заслуговують окремого схвалення:

асамперед хотілося б позитивно відзначити здійснене авторкою дисертації поширювальне тлумачення поняття «медіа» (стор. 59-63 роботи), та її загальний висновок, що для потреб кримінального судочинства вказану категорію доцільно розуміти дещо ширше, аніж це запропоновано профільним Законом України від 2022 року.

понент був приємно вражений проведеним у межах рецензованого дисертаційного дослідження з криміналістичної тактики ґрунтовним порівняльно-правовим аналізом норм профільного законодавства (підрозділ можливостей медіа в розслідуваннях (підрозділ 1.3). Порівняльні дослідження більш притаманні галузевим юридичним наукам, тому ми повністю

підтримуємо практику їх здійснення в межах криміналістичних наукових розвідок.

3. Позитивної оцінки заслуговує увага, приділена здобувачкою проблемам тактичних особливостей здійснення розвідки з відкритих джерел «OSINT» та процесуального значення результатів цієї розвідки. Ми вважаємо правильними рекомендації щодо розширення практики використання мультимедійних засобів візуалізації в судових процесах та залучення авторів OSINT-розслідувань до судових розглядів (стор. 78), документування ходу та результатів OSINT-розвідки із залученням спеціалістів (стор. 79), створення спеціалізованих OSINT підрозділів у структурі вітчизняних правоохоронних органів (стор. 84-85) та інші.

аслуговує безумовного схвалення включення дисертанткою навичок орієнтування в медіапросторі та використання відкритих даних у доказуванні до переліку загальних тактико-криміналістичних компетентностей слідчого (стор. 93, 96). Видається, що сформульовані здобувачкою та іншими вітчизняними вченими тактичні рекомендації з цього приводу мають стати невід'ємними складовими навчальних програм з Криміналістики для здобувачів освіти, і, судячи з актів впровадження у додатках до дисертації, така практика вже реалізована у Національній академії внутрішніх справ.

5. Варто підтримати пропозиції авторки щодо відновлення профілактичних повноважень слідчих, дізнавачів і прокурорів, які були втрачені з прийняттям чинного Кримінального процесуального кодексу України (стор. 197-194), а також вказівки на серйозні профілактичні можливості медіа.

Безсумнівною є **висока практична значущість результатів дисертаційного дослідження**, що полягає у можливості використання сформульованих автором висновків та пропозицій у *науково-дослідній діяльності* – при подальшому дослідженні проблем та розробленні криміналістичних положень і рекомендацій з питань використання можливостей медіа під час розслідування кримінальних правопорушень

(Додаток А); у *правозастосовній діяльності* – під час використання практиками можливостей медіа у досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень; та в *освітньому процесі* – під час викладання нормативної навчальної дисципліни «Криміналістика» та низки виборних і факультативних навчальних курсів криміналістичного спрямування (Додаток А).

Достатньо повним є **висвітлення результатів аналізованого дослідження** у наукових джерелах. Основні наукові положення, висновки й пропозиції, сформульовані дисертанткою, було опубліковано у 4 наукових статтях у вітчизняних фахових виданнях категорії «Б», а також **апробовано** під час роботи 5 науково-практичних заходів. Переважна більшість наукових праць підготована здобувачкою одноосібно; у науковій статті, підготованій спільно з науковим керівником частка внеску дисертантки становить 75%, на що чітко вказано у вступі до дисертації (стор. 25).

Робота оформлена згідно з нормативними вимогами і стандартами, передбаченими для такого різновиду досліджень. Текст дисертації викладено літературною державною мовою із дотриманням наукового стилю.

У дисертаційній роботі та наукових публікаціях здобувачки **фактів порушення академічної доброчесності не виявлено**.

Водночас, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Каміли Анатоліївни Танчик, вважаємо за доцільне запропонувати до публічного обговорення окремі **дискусійні положення, зауваження й актуальні питання** щодо змісту роботи:

1. На сторінках 101-104 дисертації здобувачка детально і повно висвітлила загально-тактичні й конкретні для окремого провадження завдання використання можливостей медіа, чим безумовно виконала одну з головних поставлених перед дослідженням задач. Проте, на жаль, в роботі, як і у вітчизняній науці в цілому, приділено значно менше уваги техніко-криміналістичним рекомендаціям, які мають йти поруч з тактико-організаційними. Відтак, маємо питання до дисертантки, котре дещо виходить за межі предмету її дослідження, проте є дотичним і надважливим: яким має

бути базовий набір науково-технічних засобів (як апаратного, так і програмного характеру), необхідний слідчому та профільному спеціалістові для роботи з матеріалами медіа під час досудового розслідування?

2. Окрім того, в контексті змісту проведеного дослідження цікаво було б у межах прилюдного захисту почути розгорнуту думку дисертантки щодо процесуальних й тактичних засобів вирішення конфліктної ситуації, за якої представники медіа відмовляються співпрацювати з органами досудового розслідування (наприклад, після відповідного звернення слідчого/прокурора не припиняють паралельне журналістське розслідування або продовжують публікувати дані, які можуть зашкодити досудовому розслідуванню)?

3. На стор. 165-167 роботи дисертантка виокремлює стадії пошукової діяльності уповноважених суб'єктів у медіапросторі, серед яких: встановлення криміногенно значущих зон і повторюваності процесів; ідентифікація об'єктів інтересу; оцінка результатів перевірки та висновок щодо наявності ознак кримінального правопорушення. За результатами цієї діяльності уповноваженим суб'єктом формулюється обґрунтований висновок про наявність або відсутність ознак кримінального правопорушення та приймається рішення про внесення чи невнесення відповідних відомостей до ЄРДР. У зв'язку із цим виникає питання про те, яким є процесуальне значення описаної здобувачкою діяльності уповноважених суб'єктів? Чи не варто, на думку шановної дисертантки, відносити таку пошукову діяльність уповноважених осіб до «попередньої» стадії кримінального провадження, яка чинним кримінальним процесуальним законодавством прямо не передбачена?

4. На стор. 209 дисертації авторка наголошує, що однією з функцій медіа в Україні є реалізація механізму фіксації *доказів* порушень норм міжнародного гуманітарного права. Відповідно до чинної доктрини кримінального процесуального права, процесуальні докази є продуктом діяльності уповноважених суб'єктів доказування в кримінальному судочинстві. В наукових колах точаться дискусії щодо моменту формування доказів у кримінальному провадженні (після їх збирання у межах досудового

розслідування чи за результатами дослідження в судовому провадженні), проте в будь-якому разі, на думку опонента не коректно стверджувати, що докази порушень норм МГП фіксують саме медіа. Видається, що правильніше в даному випадку казати про фіксацію медіа криміналістично значущої інформації про воєнні злочини держави-агресорки. Внаслідок опрацювання таких відомостей уповноваженими суб'єктами вони можуть набути (чи не набути) доказового статусу.

. Нарешті, варто позитивно відзначити опрацьовану дисертанткою емпіричну базу дослідження, яка, з поміж іншого, включає результати опитування 155 слідчих, 65 прокурорів та 110 представників медіа щодо особливостей використання можливостей медіа в розслідуванні кримінальних правопорушень (Додаток Б). Схвалюємо також роздільне подання результатів опитування цих суб'єктів, що дозволяє з'ясувати питання, щодо яких позиції різних категорій респондентів значно різняться. Водночас рецензована дисертація значно виграла б, якщо б авторка також опитала оперативних співробітників (які найчастіше здійснюють моніторинг медіапростору з метою виявлення ознак кримінальних правопорушень), а також суддів (які надають юридично значущу оцінку доказовим матеріалам, сформованим на основі повідомлень медіа).

Водночас висловлені опонентом зауваження й запитання стосуються дискусійних аспектів, не піддають сумніву отримані здобувачкою цінні основні наукові результати та суттєво не впливають на високу загальну оцінку дисертаційного дослідження Каміли Анатоліївни Танчик.

Загальний висновок:

Дисертаційна робота «**Використання можливостей медіа у розслідуванні кримінальних правопорушень**» є завершеною, самостійною кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують важливе для теорії криміналістики та

практики досудового розслідування й профілактики кримінальних правопорушень наукове завдання щодо формування методологічних засад застосування можливостей медіа у розслідуванні кримінальних правопорушень, розроблення системи науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій, які спрямовані на вдосконалення нормативно-правової бази та підвищення ефективності правозастосовної діяльності суб'єктів сторони обвинувачення. За оцінкою офіційного опонента, досягнуті здобувачкою наукові результати мають істотне значення для галузі знань 08 Право.

За своїм змістом дисертація відповідає спеціальності 081 Право та вимогам пунктів 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а також Вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами).

Своєю чергою авторка дослідження – **Танчик Каміла Анатоліївна** – за результатами публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент:

доцент кафедри права
ім. академіка УАН о. Івана Луцького
факультету суспільних і прикладних наук
ЗВО «Університет Короля Данила»
кандидат юридичних наук, доцент

Артем КОВАЛЕНКО

